

Posudek oponenta práce

Hrubešová, Alexandra. *Teorie a praxe vzdělávání dospělých v tělesné kultuře*.

Praha, 2012. 112 s., 4 přílohy.

Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení.

Vedoucí práce: PhDr. Renata Kocianová, PhD.

1. Obsah a struktura práce

Předkládaná disertační práce má celkový rozsah 112 stran, přičemž 92 s. zabírá samotný text. Je rozčleněna do tří samostatných kapitol, Úvodu a Závěru, součástí práce jsou i čtyři přílohy. Text má logickou strukturu, jednotlivé pasáže na sebe vhodně navazují a komplexně rozvíjejí danou problematiku. Celkové přehlednosti i čtivosti výkladu by nicméně napomohla podrobnější členění textu, především pak třetí kapitoly.

2. Odborná úroveň

Téma posuzované rigorózní práce je zcela v souladu s oborovým zaměřením katedry, byť se jedná o téma neobvyklé, dalo by se říci až raritní. Sama autorka v Úvodu práce poměrně vágně a opatrně konstatuje, že se jedná o „částečně novou problematiku“. Pravdou je, že dosavadní rozpracování této tematiky v našich podmínkách je velmi kusé, přičemž marginálnost vybraného obsahu se projektuje i do naprostého nedostatku relevantní výchozí literatury odpovídající odborné úrovni. Na druhou stranu je nutné konstatovat, že v některých zemích (především Německo, Velká Británie, Dánsko apod.) má toto téma určitou tradici a zpracování většího množství zahraničních pramenů by tak autorce zcela jistě výrazně napomohlo ke kvalitnějšímu dosažení stanovených cílů. Reálně převažující nepropracovanost tématu klade na každého autora vysoké nároky z hlediska samostatnosti a komplexnosti zpracování. V každém případě je proto nutná určitá úroveň především odborného fundamentu a praktických zkušeností, neboť pouze tím může být zajištěno úspěšné zpracování této u nás poměrně neprobádané tematiky.

Bohužel, autorka této práce si dané téma (poměrně odvážně) vybrala, aniž by byly některé z výše uvedených podmínek naplněny. Tato skutečnost se projevila v celkovém výsledku, který dosahuje výchozích očekávání a obecných standardů kladených na odbornou práci tohoto typu pouze částečně. Pochybnosti vzbuzuje již samotné zaměření textu, kdy je jako cíl rigorózní práce uvedeno mj. „formulování základních východisek vztahu vzdělávání dospělých a tělesné kultury“ (s. 5). Jedná se o cíl je skutečně velmi minimalistický a nastoluje otázku celkového přínosu (kromě samotné kompilační práce). V zásadě se dá konstatovat, že text má charakter přehledové studie, která nerozpracovává zásadním způsobem andragogickou teorii, ani nepředstavuje významný přínos pro praxi vzdělávání dospělých. Autorka se navíc částečně snaží komparovat nekomparovatelné, neboť je zcela zřejmé, že terminologie používaná ve sférách andragogiky a tělesné kultury, ačkoliv se může částečně překrývat, často vychází z naprosto rozdílných paradigmat a její používání je navíc zatíženo celou řadou specifických kontextů. Výše uvedená komparace se navíc odehrává převážně na úrovni terminologické, nikoliv však obsahové či koncepční.

Pro posuzovaný text je tak typická určitá odborná a obsahová nevyváženost. Rozhodně je nutné ocenit zpracování druhé části rigorózní práce, v rámci které se autorce podařilo komplexně a podrobně systematizovat oblast tělesné kultury. Výrazně problematičtější je ovšem výsledná podoba úvodních teoretických pasáží zaměřených na vědecké vymezení vzdělávání dospělých. Zásadní problém představuje v první řadě celková terminologická neukotvenost. Autorka často zachází s vybranými pojmy (např. informační společnost, celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, vzdělávání, dospělý, zájmové vzdělávání) výběrově

a bez předchozí konkretizace či vymezení za pomoci relevantních autorit, což ve svém výsledku zeslabuje celkovou validitu textu. Bezkonceptní je především zaměňování obsahových, systémových a strategických aspektů vzdělávání, tzn. vzdělávání v didaktickém pojetí a vzdělávání jako prvku sociální a vzdělanostní politiky. Zcela nepochopen a nevysvětlen je rovněž význam i obsah konceptu celoživotního učení. Jedná se o výsostně politický koncept, jehož obsahy, nástroje a cíle jsou konkretizovány v mnoha (autorkou zcela opomínutých) dokumentech a strategiích. Rozhodně nepostačuje cíle CU zcela vágně stanovit jako poznání, vědění a vzdělání (s. 23), zcestná je rovněž reflexe obou konceptů na základě obsahových rozdílů mezi pojmy vzdělávání a učení (zcela signifikantní ukázkou je např. formulace na str. 23: „Například vzdělávání se v cizím jazyce může být vůči učení rozdílné ve formě...“). Tyto pojmy rovněž nelze používat jako synonyma (s. 17). Antipodem nekvalifikovaného jedince není jedinec školený (s. 9), výběrově a zavádějícím způsobem je definována andragogika (s. 26-27). Na s. 27 autorka obecně hovoří o mezinárodních a národních dokumentech, aniž by některý ze zásadních materiálů jmenovala. Ne zcela jasný je důvod, proč jsou úvodní pasáže výkladu koncentrovány primárně na moderní technologie, zatímco další relevantní ekonomické, politické a společenské aspekty vývoje společnosti zůstávají stranou zájmu. Je rovněž otázkou, zda je vztah výchovy a vzdělávání, kterému autorka věnuje majoritní pozornost (dokonce duplicitně, viz s. 17-20 a 55-57), skutečně tím zásadním a současným problémem. Jedná se sice o tradiční téma andragogických diskusí, které ovšem v souvislosti s nastolením konceptu celoživotního učení a rozšířením pojmu „edukace“ ztrácí na své aktuálnosti (není náhodou, že autorka tuto problematiku zpracovává za pomoci 40 starého pramene). Mnohé pasáže mají navíc spekulativní charakter, často založený na domněnkách bez hlubšího teoretického rozpracování (např. zamyšlení nad malou účinností školního vzdělávání na s. 21).

Druhá a následně třetí kapitola se již koncentrují primárně na problematiku tělesné kultury a jejího vztahu ke vzdělávání dospělých. Obě kapitoly vykazují výrazně vyšší kvalitativní úroveň obsahu a i když jsou vzhledem k omezenému rozsahu některá témata zpracována značně výběrově a přehledově, přesto je možné tyto pasáže hodnotit jak funkční a nelze jim upřít snahu o komplexnost. Autorce se zde - s několika výjimkami - daří v rámci obsáhlé analýzy celého segmentu vyčerpávat většinu relevantních aspektů výchozí problematiky. Značná pozornost je věnována fenoménu kultury v podobě rozsáhlého a komplexního vymezení pojmu (byť autorčin postup nastoluje určité pochybnosti, blíže viz Práce s literaturou), či historickému vývoji tělesné kultury (dtto). I zde nicméně můžeme narazit na některé nepřesnosti či rozpory. Jde např. o tvrzení, že vzdělávání v antickém Řecku bylo primárně orientováno na děti a mládež (s. 47). Neadekvátní je rovněž omezení aktivit upevňujících tělesnou zdatnost ve středověku na skupiny rytířů, měšťanů a řemeslníků. Autorka tak opomíjí velice širokou vrstvu venkovského obyvatelstva (především v souvislosti s lukostřelbou či dalšími „sportovními“ činnostmi, jejichž vykonávání mělo často závazný charakter). Absentuje i zmínka o vlivu křesťanské ideologie, např. v souvislosti s jezuitským konceptem výchovy a vzdělávání. Při zmínce o J. A. Komenském (s. 51) je nepravdivě konstatováno, že se uvedený myslitel nezabýval problematikou vzdělávání dospělých. Nesprávně je pak uvedeno jméno J. B. Basedowa (s. 52). Na s. 63 je zmiňováno konkrétní vládní usnesení bez specifikace jeho názvu, podobně je tomu u zákona č. 83/1990 (s. 70). Ne zcela jasné je tvrzení, že nelze vymezit podíl EU na vztahu vzdělávání dospělých a tělesné kultury ekonomicky, neboť je teprve v počátečních fázích (s. 80). V této souvislosti bych upozornil na skutečnost, že v rámci pasáží věnovaných EU (s. 80-82) zcela absentuje zmínka o - pro kontext tématu práce zásadní - aktivitě, jakou byl Evropský rok vzdělávání prostřednictvím sportu. Celý první odstavec kapitoly 3.2 lze pak označit jako obsahově i formulačně problematický. Na druhou stranu je třeba ocenit rozsáhlou a systematickou rešeršní i kompilační práci autorky, především v závěrečné třetině textu. Zmiňme v této souvislosti např. velmi komplexní přehled zásadních vládních dokumentů a strategií

směřujících do sféry tělesné kultury či podrobné rozpracování aktuálního stavu spolkové základny.

3. Práce s literaturou

Soupis bibliografických citací obsahuje nadprůměrný počet 115 pramenů, přičemž 14 z nich je zahraniční provenience. Můžeme konstatovat, že se autorce podařilo shromáždit většinu dostupné a relevantní literatury, i když je nutné v souvislosti s autorkou několikrát zmiňovaným nedostatkem vhodných zdrojů upozornit na absenci několika aktuálních pramenů, jejichž využití mohlo napomoci zvýšení kvality některých pasáží.

V rámci celého textu autorka sice v zásadě prokazuje svou schopnost korektně s vybranými prameny pracovat, přesto je však nutné poukázat na některá opomenutí formálního charakteru. Především uvádění některých periodických publikací a elektronických zdrojů v Soupisu bibliografických citací nenaplnuje veškeré požadované parametry (Magazín Dnes, ohyb je život, Aktuálně.cz apod.). U knihy M. Kopeckého (2008) autorka uvádí zavádějící vydavatelské údaje. A v případě několikrát uváděné Pedagogické encyklopedie je jméno jejího editora střídavě psáno malými i velkými písmeny.

U výše uvedených pochybení se v zásadě jedná o marginálie. Poněkud závažnější je skutečnost, že autorka v celém textu minimálně využívá přímých citací, ačkoliv celá řada pasáží se od svého (pravda přiznaného) zdroje prakticky neodlišuje (např. pasáže o celoživotním učení, vzdělávání dospělých, historii tělesné kultury apod.). Některé odstavce jsou navíc zcela prosty odkazů na výchozí odbornou literaturu, ačkoliv se dotýkají poměrně náročné a specifické problematiky (např. vymezení kultury na s. 32-33 či stanovení funkcí tělesné kultury na s. 41). Komparace s veřejně dostupnými prameny (např. *O podstatě a původu naší kultury*, E-logos, 2002, příp. heslo „Kultura“ ze serveru www.kampomaturite.cz) ovšem vykazuje velmi vysokou konvergenci těchto částí textu s formulacemi dosažitelných autorit. Podobné rozpaky navozuje i velmi rozsáhlé pojednání o historickém vývoji tělesné kultury, kdy je 11 stran textu zpracováno za velmi minimalistické podpory dvou výchozích zdrojů. Opět jsme pak konfrontováni se skutečností, že autorka z těchto pramenů vytěžuje rozsáhlé formulace a celé věty, aniž by však byl tento postup přiznán ve formě citace či alespoň parafráze. Tento postup zcela zákonitě vzbuzuje oprávněné pochybnosti o dodržení všech zásad etiky vědecké práce.

4. Grafické zpracování

Z hlediska grafického zpracování je práce vypracována zodpovědně a až na výjimky nevykazuje žádná závažnější pochybení. Upozornil bych pouze na nejednotnost ve velikosti písma i v řádkování na první straně Soupisu bibliografických citací.

5. Jazyková úroveň

Bohužel, jazykový aspekt představuje určitou slabinu posuzované práce. Celkové vyznění textu je místy devalvováno formulačními neobratnostmi, neboť snaha autorky o naplnění stylistických standardů má za následek častá krkolomná slovní spojení. Z mnoha příkladů uvádím např.: „Před druhou kapitolou jsou postaveny k zodpovězení otázky...“ (s. 7), „Problematika vzdělávání, jeho nikoliv bezrozporné pojetí jsou středem dlouhodobějšího zájmu ...“ (s. 17), „To mě vede k vyjádření o potřebě formulování zákonitého charakteru celoživotního učení ...“ (s. 23), „Vzdělávání dospělých se v základu nemůže výrazně lišit, ať již je obsahově spjata s tělesnou kulturou...“ (s. 54), „Tento obsah se týká managementu ... i ostatních ... v tělesné kultuře, ale částečně rozdílně.“ (s. 61) apod. Ojedinelé jsou i chyby v diakritice či gramatice (např.: „Tento poznatek konvenuje z ... závěrem...“ na s. 30). Celkově je ovšem možné text ohodnotit jako čtivý a srozumitelný, v zásadě vykazující odpovídající stylistickou i gramatickou úroveň.

6. Podněty k rozpravě

- a) Jak konkrétně se vymezení vztahu výchovy a vzdělávání projevuje ve změně didaktických forem a metod (viz s. 17)?
- b) Které konkrétní mezinárodní dokumenty druhé poloviny 20. století rozpracovávaly sféru vzdělávání dospělých (viz s. 27)?
- c) Jak souvisí teorie postmaterialistické společnosti s využíváním zájmového vzdělávání v rámci „strategie zaměstnaneckého rozvoje“ (viz s. 28)?
- d) Mohla by autorka specifikovat obsah a zaměření tzv. kulturní andragogiky (viz s. 91)?
- e) Jaké další oblasti průniku vzdělávání dospělých a tělesné kultury by mohla autorka vyjmenovat, kromě terminologického zakotvení a historického vývoje?

7. Závěrečné hodnocení práce

Z posuzované rigorózní práce jednoznačně vyplývá, že autorka se v dané problematice solidně orientuje a zřetelný je i její osobní zájem. Výsledný text představuje zajímavý příspěvek do pozvolna se rozvíjející diskuse o některých segmentech neutilitárních volnočasových zájmově edukačních aktivit. Na druhou stranu negativem předložené práce je určitá tematická a především obsahová nevyváženost. Ze zpracování některých pasáží je cítit, že zatímco problematice tělesné kultury se autorka věnuje dlouhodobě, některá popisovaná témata (sociální politika, společenské kontexty, celoživotní učení) již podobnou kvalitu nevykazují. Přesto si však myslím, že se alespoň dílčí stanovené cíle podařilo naplnit a z toho důvodu **doporučuji práci k obhajobě.**

V Praze dne 15. listopadu 2012

PhDr. Michal Šerák, Ph.D.